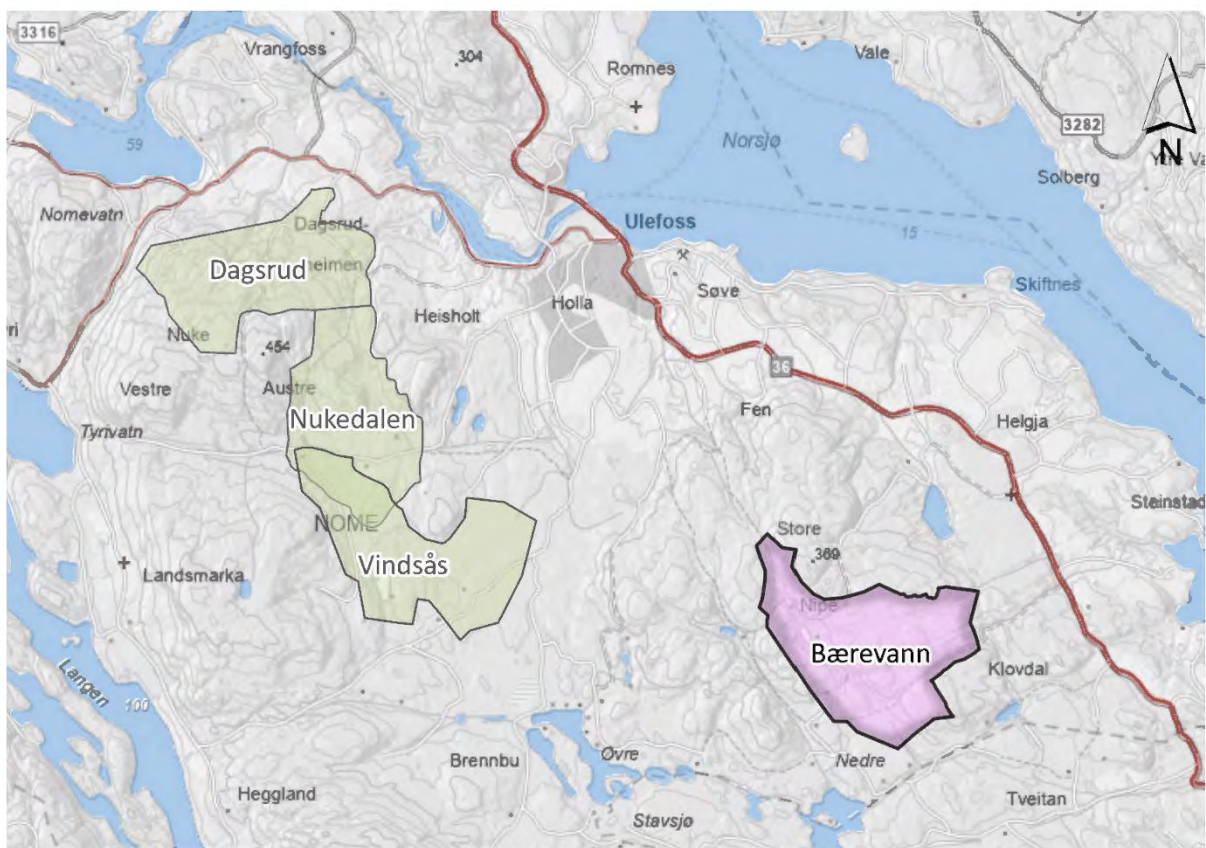

Fagrapport Kulturmiljø Områdealternativ Bærevann

Konsekvensutredning Fensfeltet mineralpark, fase 1

25.06.2025

Dokumentinformasjon:

Tittel:	Fagrapport kulturmiljø, områdealternativ Bærevann Konsekvensutredning Fensfeltet mineralpark, fase 1
Utgave/dato:	25.06.2025
Oppdragsgiver:	Nome kommune
Metode:	M-1941
Fagansvarlig:	Anja Øren Ryen, arealplanlegger/kulturminneforvalter, Feste landskap•arkitektur NordØst AS
Fagmedarbeidere/Kvalitetssikring:	Tone Telnes, landskapsarkitekt, Feste landskap•arkitektur Sør AS Aslaug Norendal, landskapsarkitekt, Feste landskap•arkitektur Sør AS

Innhold

Ordliste og definisjoner	4
Sammendrag.....	6
 1. Innledning	 7
1.1. Bakgrunn.....	7
1.2. Tiltaksbeskrivelse	7
1.3. Nullalternativet.....	9
1.4. Fagrapportens tema – definisjon og avgrensning av fagområde.....	9
1.5. Kunnskapsgrunnlag.....	10
1.6. Geografisk avgrensning av tiltaks- og influensområde	11
 2. Metode.....	 12
2.1. Metodebeskrivelse.....	12
2.2. Metodiske vurderingstabeller	12
 3. Verdi.....	 18
3.1. Funn i utredningsområdet.....	18
3.2. Verdivurdering	22
3.3. Usikkerhet i funn og verdisetting	22
 4. Påvirkning	 23
4.1. Tiltakets påvirkning av kulturmiljø	23
4.2. Usikkerhet i påvirkningsgrad	28
 5. Konsekvens	 29
5.1. Vurdering av konsekvenser	29
5.2. Sammenstilling av konsekvens.....	30
5.3. Eventuelle skadereduserende tiltak	31
 6. Kilder.....	 31
 Vedlegg 1: Riksantikvarens verdisetting og verdivektning av kulturminner og kulturmiljø.....	 32

Ordliste og definisjoner

Arkeologisk kulturminne: Fysiske spor etter menneskelig virksomhet der utgravning og dokumentasjon i hovedsak utgjør kunnskapskilden.

Automatisk freda kulturminne: Alle kulturminner fra før 1537, stående byggverk fra perioden 1537-1649, og samiske kulturminner eldre enn 1917, er automatisk freda iht. kulturminneloven §4 (1978). Disse har en sikringssone på 5 meter rundt objektet/lokaliteten. Alle inngrep er forbudt. Automatisk freda kulturminner har per definisjon nasjonal verdi.

Fast kulturminne: Kulturminner som er jord- eller stedfaste, f.eks. bygninger og boplasser.

Forskriftsfreda: Kulturminner som er freda ved forskrift, ikke ved enkeltvedtak. Dette er byggverk og anlegg i statlig eie (kulturminneloven § 22a) og kulturmiljøer (kulturminneloven § 20). Forskriftsfredning innebærer normalt en forenklet prosedyre i forhold til fredning ved enkeltvedtak. Alle inngrep i forskriftsfredete kulturminner krever dispensasjon fra Riksantikvaren eller regional kulturmiljøforvaltning (kulturmiljøer).

Freda kulturminne: Vurdert til å være av nasjonal- eller vesentlig regional verdi, og er freda etter kulturminneloven. Alle endringer som går ut over vanlig vedlikehold er forbudt. Et kulturminne kan både være automatisk freda, og vedtaksfreda.

Fredningsverdig kulturminne: Kulturminnet er av nasjonal verdi, og kan vurderes freda etter kulturminneloven.

Immaterielle kulturminner: Praksis, fremstilling, uttrykk, kunnskap og ferdigheter. Den form av kulturminner vi ikke fysisk kan ta på, som f.eks. sagn, tro, tradisjoner og hendelser.

Kommunalt listeført: Kommunalt verneverdige kulturminner eller kulturmiljøer som er på en politisk vedtatt liste over verneverdige kulturminner. Både kulturminner som er formelt verna (ved lov eller forskrift) og kulturminner uten formelt vern kan være listeførte.

Kulturlandskap: Landskap påvirket av menneskelig virksomhet.

Kulturmiljø: Områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet/sammenheng.

Kulturminne: Alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knyttes historiske hendelser, tro eller tradisjon til (jf. Kulturminneloven §2).

Listeført kirke: Kirke er definert som verneverdig, og har nasjonal verdi. Alle kirker bygd mellom 1650 og 1850 er listeførte, i tillegg til en rekke kirker bygd etter 1850. Alle saker som gjelder endringer, også istandsetting og vedlikehold, skal sendes Riksantikvaren for faglig uttalelse. Det er likevel biskopen som gir endelig vedtak etter kirkeloven.

Løse kulturminner: Kulturminner som kan flyttes. Alle typer gjenstander som er løsrevet fra en fast kontekst, f.eks. gjenstander som er kommet for dagen ved en arkeologisk utgravning.

Midlertidig fredning: Kan vedtas om et kulturminne er truet og det er ønskelig å vurdere om kulturminnet kan være aktuelt for permanent fredning. Den midlertidige fredningen kan

oppheves dersom kulturminnet ikke lenger er truet og/eller kulturminnemyndigheten vurderer at objektet ikke er aktuelt for permanent fredning. I motsatt fall vil vedtaket om midlertidig fredning normalt bli stående inntil det avløses av vedtak om permanent fredning. Alle inngrep i midlertidig fredete kulturminner krever dispensasjon.

Museumsvern: Kulturminner som er museumseide eller hvor museet har vedlikeholdsansvar. Disse er som regel ikke freda etter kulturminneloven. Museet kan være offentlig, halvoffentlig, privat, en stiftelse eller annen organisasjonsform.

Nyere tids kulturminner: Kulturminner fra etter 1537.

Opphevet fredning: Vedtaks- eller forskriftsfredete kulturminner hvor fredningen er blitt opphevet for eksempel fordi fredningsverdiene er bortfalt.

SEFRAK-registeret: SEFRAK-registreringene (Sekretariatet for Registrering av Faste Kulturminner i Norge) ble utført i hele landet perioden 1975-1995 av bygninger eldre enn 1900. SEFRAK-registreringen innebærer ingen form for vern.

Vedtaksfreda: Fredning gjennom enkeltvedtak etter kulturminneloven eller svalbardmiljøloven. Kan omfatte alle faste kulturminner yngre enn 1537 og fartøy. Større løst inventar kan fredes sammen med byggverk eller anlegg. Alle inngrep i vedtaksfreda kulturminner krever dispensasjon.

Verdensarv: Kulturarv og/eller naturarv som er innskrevet på UNESCOs verdensarvliste. Verdenarvstedene utgjør en felles arv som er umistelig for hele menneskeheten, på tvers av landegrensene. For at verdensarven skal få formell beskyttelse, må den vedtas fredet eller vernet etter nasjonal lov.

Vernet etter PBL: Kommunalt verneverdige kulturminner eller kulturmiljøer som er vernet etter plan- og bygningslov, enten i en kommuneplan, kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer, eller reguleringsplan (regulert til bevaring). Til disse planene er det bestemmelser og/eller retningslinjer som styrer hvilke tiltak som kan tillates.

Verneverdig/bevaringsverdig kulturminne: Begrepene verneverdig/ bevaringsverdig har ikke juridisk innhold. De brukes for å beskrive verdien av et kulturminne for en enkeltperson eller en gruppe. Et verneverdig/bevaringsverdig kulturminne får først juridisk innhold gjennom Kulturminneloven eller Plan- og bygningsloven.

Tiltaksområde: Tiltaksområdene er de ca. 3,5 m2 store arealene som vurderes for lokalisering av mineralpark.

Influensområde: Influensområdet er det området tiltaket vil kunne påvirke. Influensområdet vil ha større utstrekning enn selve tiltaksområdet.

Utredningsområde: Område som skal utredes for konsekvenser av tiltaket for nærmiljøet. Avgrensning av utredningsområdet gjøres etter vurdering av tiltaket og influensområde for hvert tema.

Sammendrag

Innenfor utredningsområdet er verdiene av kulturminner i stor grad uklare, da området ikke er systematisk registrert. Dette gjør at usikkerheten er stor.

Tiltak innenfor Bærevann vil i liten grad berøre kjente kulturminner direkte med fysiske inngrep, men vil kunne bli synlig fra flere kulturminner av verdi. Dette gjelder spesielt bygdeborgene ved Kolbjørnsås og Siljan hvor tiltaket vil være visuelt betydelig tilstede, selv om avstanden demper påvirkningen noe. Ved kulturmiljøet ved Helgja med Helgen kirke har tiltaket potensiale til å bli svært godt synlig. Dette vil i stor grad avgjøres av hvor mye av den eksisterende skogen rundt tiltaket som blir bevart. Konsekvensen er satt etter en vurdering av et realistisk scenario hvor noe skog blir hugget. En snauhogst vurderes ikke som sannsynlig. Påvirkningen av kulturminnet blir derfor vurdert som noe forringet/forringet.

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag, men vil i stor grad påvirke bygdeborgene visuelt. Påvirkningen blir derfor vurdert til forringet, selv om avstand reduserer påvirkning noe Eksisterende vegetasjon vil kunne dempe fjernvirkning og påvirkning, og samlet konsekvens vil med dette kunne reduseres.

Som nevnt innledningsvis er det svært mye vi ikke vet om området når det gjelder kulturminner og kulturmiljø, og eventuell direkte arealmessig påvirkning av disse., Verken tiltaksområdet eller de omkringliggende områdene er systematisk registrert. Dette er noe som må tas høyde for, og en eventuell videre planlegging ved Bærevann vil kreve en systematisk arkeologisk registrering av hele området som blir berørt.

En samlet vurdering av konsekvenser for kulturmiljøet innenfor utredningsområdet Bærevann blir «Middels negativ konsekvens».

1. Innledning

1.1. Bakgrunn

Fagrapport kulturmiljø er utarbeidet i forbindelse med konsekvensutredning for Fensfeltet mineralpark fase 1.

Utredningen vil ligge til grunn for å velge område for etablering av mineralpark tilknyttet Fensfeltet. Det skal utredes fire alternativ og områdealternativ Bærevann er ett av områdene som skal utredes.

1.2. Tiltaksbeskrivelse

Tiltaksbeskrivelse generell

For å ha et grunnlag til konsekvensutredningen er det definert et mulig omfang av tiltaket. I samråd med Nome kommune er følgende premisser lagt til grunn for tiltaket som skal konsekvensutredes:

- Deponi for fine masser ca 30 mill m³
- Deponi for grove masser ca 40 mill m³
- Industriareal ca 500 daa
- Utvidelsesareal til fremtidig industri ca 900 daa (vist som flater på deponi for grove masser)
- De fleste byggene er lagt inn i beskrivelsene med under 15 m høyde, noen bygg er lagt inn med 30 m høyde.

Når dette omfanget plasseres i terrenget, viser det en situasjon der omtrent hele arealet og hele kapasiteten til deponiene er tatt i bruk.

Driftsform og faser

Gruvedriften vil foregå ved at fjell (malm) tas ut, bearbeides og sorteres. ca 2 % av malmen som tas ut vil være sjeldne jordartmetaller, altså hovedproduktet. Disse fraktes ut av for salg og/eller videre prosessering. Resten av massene fordeles mellom grove steinmasser (ca 28%) og fine masser (ca 70%). Disse må enten fraktes ut eller bli værende i området som deponier.

Tilpasninger og miljøtiltak

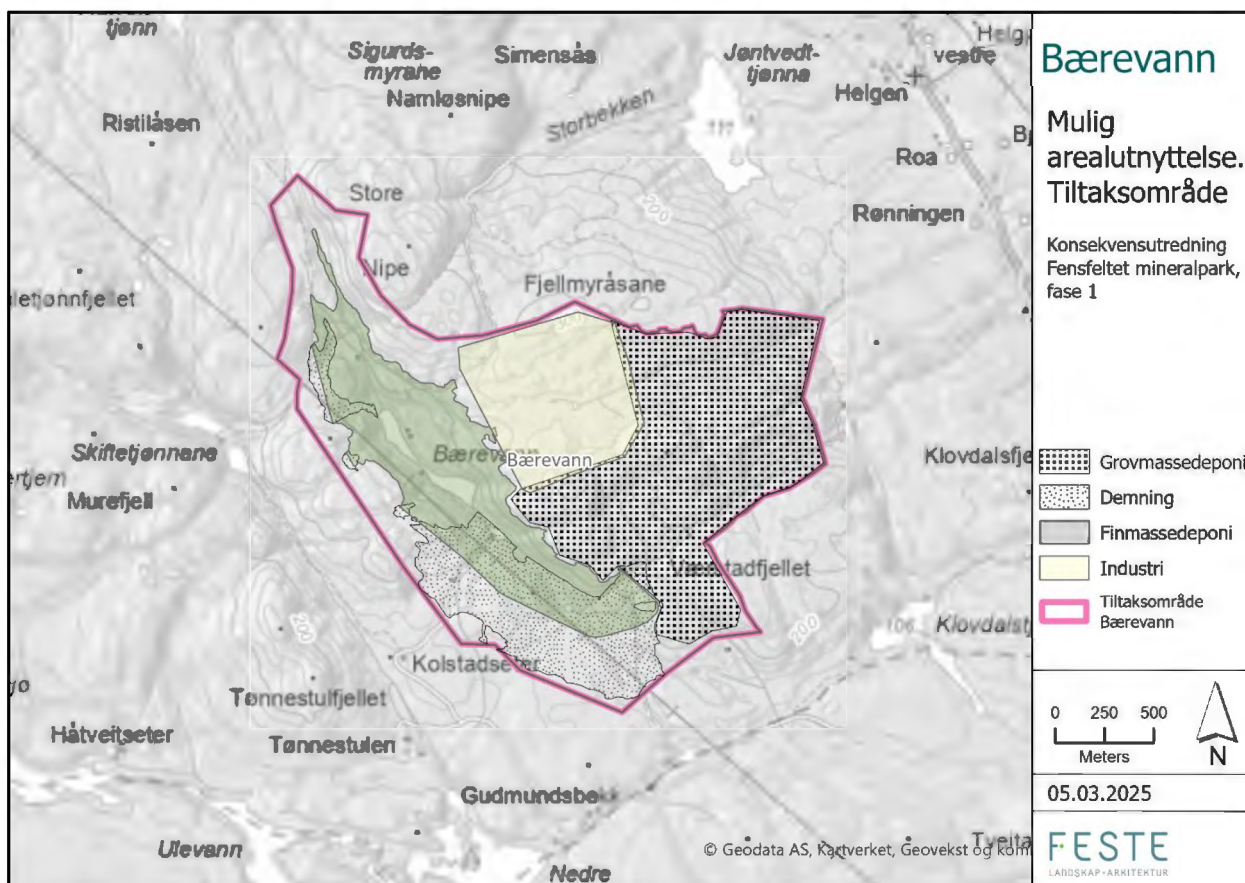
Det legges til grunn at etablering av tiltaket og gruvedriften skal foregå innenfor gjeldende lovverk med tanke på forurensning, strålevern, sikkerhet og annet relevant lovverk.

Inngrepene skal tilpasses til omgivelsene på best mulige måte for å minimere innsyn og støvforurensning. Alle oppfyllinger av industriområde og grovmassedeponi kan kles med stedegen vegetasjon. Denne revegeteringen kan skje kontinuerlig i alle faser av oppfyllingen slik at rehabilitering av området går så raskt som mulig. Demninger for deponi av fine masser kan ikke revegeteres. (damforskriften; FOR-2009-12-18-1600).

Tiltaksbeskrivelse Bærevann

Deponi med fine masser er vist lengst vest, industriområdet ligger sentralt mens areal til deponi for grove masser er plassert i øst. Arealet som brukes til deponi av grove masser kan bli utvidelsesareal til fremtidig industri.

Tiltaksområde Bærevann kommer fram av kart under.

Figur 1.1: Kartet viser avgrensning av tiltaksområde Bærevann med plassering av tiltakene (industriarealer, deponi for fine masser og deponi for grove masser med areal for framtidig industri).

Figur 1.2: Illustrasjonen er sett fra sørvest i fugleperspektiv, og viser hvordan Bærevann-området kan utnyttes til mineralpark. Vist situasjon tilsvarer situasjonen vist i figur 1.1, og areal/volum beskrevet i kap. 1.2 over. Tettstedet Helgja ligger helt til høyre i bildet. Der ses også deler av RV36. Ulefoss ligger helt bak i bildet. Klovdalstjønna ses i midten i forkant av bildet.

1.3. Null-alternativet

0-alternativet skal tjene som sammenligningsgrunnlag, og beskrive situasjonen dersom det ikke blir mineralpark. Referansealternativet «0-alternativet», vil i denne utredningen innebære «ingen gruveåpning eller anlegg i Nome.»

I kommuneplanens arealdel er Bærevann-området i hovedsak avsatt til LNFR (areal for Landbruk, Natur, Eriluftsliv og Reindrift, og herunder tiltak tilknyttet disse formålene). Deler av området er i tillegg båndlagt og ligger med hensynssone H740_1 Verna vassdrag-Herrevassdraget.

Det finnes ikke andre vedtatte planer innenfor tiltaksområdet.

0-alternativet defineres ut fra dette som at dagens bruk av området vil videreføres inn i framtida.

1.4. Fagrapportens tema – definisjon og avgrensning av fagområde

Utredningsprogram for Konsekvensutredning og bærekraftutredning fase 1, Fensfeltet grønn mineralpark, ble fastsatt av Nome kommune 17.10.2024. Utredningsprogrammet definerer og avgrensner hvordan fagtema Kulturmiljø skal omhandles i denne utredningen:

Gruvedriftens anlegg og inngrep over bakken vil kunne berøre både synlige kulturminner og kulturminner under bakken. Store endringer i omgivelsene vil kunne påvirke kulturmiljøet som helhet.

Tema kulturmiljø omfatter spor etter menneskelig aktivitet gjennom historien knyttet til kulturminner, kulturmiljø og kulturhistoriske landskap. Kulturminneloven definerer

kulturminner som «alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til».

Tiltaksområdene skal vurderes etter hvilke kulturmiljø-verdier som fagfolkene registrerer. Verdien settes etter en vurdering av følgende kriterier, (fra Miljødirektoratets veileder M1941):

- Kilde til historien
- Tro og tradisjon
- Faser og virksomheter
- Byggeskikk, arkitektur og kunst
- Kulturhistorisk sammenheng og sammenhengen natur/kultur
- Bruk og muligheter for bruk

Ikke alle kriterier er like viktige for alle områder, da vil de få liten betydning for vurdering av verdi.

For å vurdere påvirkning og konsekvens på et overordnet nivå skal disse punktene svares ut for hvert alternativ:

- Hvordan blir kulturmiljøet påvirket som helhet?
- Hvilke kulturminner og kulturlandskap blir berørt, direkte og indirekte?
- Hvordan påvirker tiltaket Telemarkskanalen som kulturmiljø?

1.5. Kunnskapsgrunnlag

For tema kulturmiljø baserer fagrapporten seg på kjente registrerte kulturminner og kulturmiljø. Disse er hentet fra Riksantikvarens database (www.askeladden.ra.no), fra www.kulturminnesok.no, og i kommunens kulturminneplan. Data fra databasene er sist oppdatert og lastet ned i desember 2024.

Det er gjennomført enkle befaringer innenfor alle utredningsområdene, slik at vi har fått et inntrykk av områdenes landskapsmessig utforming. Det har også vært gjennomført ett medvirkningsmøte med lokalbefolkning. Dette ga verdifull tilleggsinformasjon, som er innlemmet i de kartene og vurderingene som er gjort i denne rapporten.

Ut over dette, har det ikke vært ressurser for systematisk innhenting og/eller registrering av kulturminner. Det har heller ikke vært rom for å systematisk vurdere potensiale for sannsynlighet for uregistrerte verdifulle kulturminner. På et overordnet nivå kan man ut fra de påviste kulturminnene i områdene, si at områdene har vært brukt i tusenvis av år og har stor tidsdybde.

Usikkerhet og svakhet i kunnskapsgrunnlag for kulturmiljø

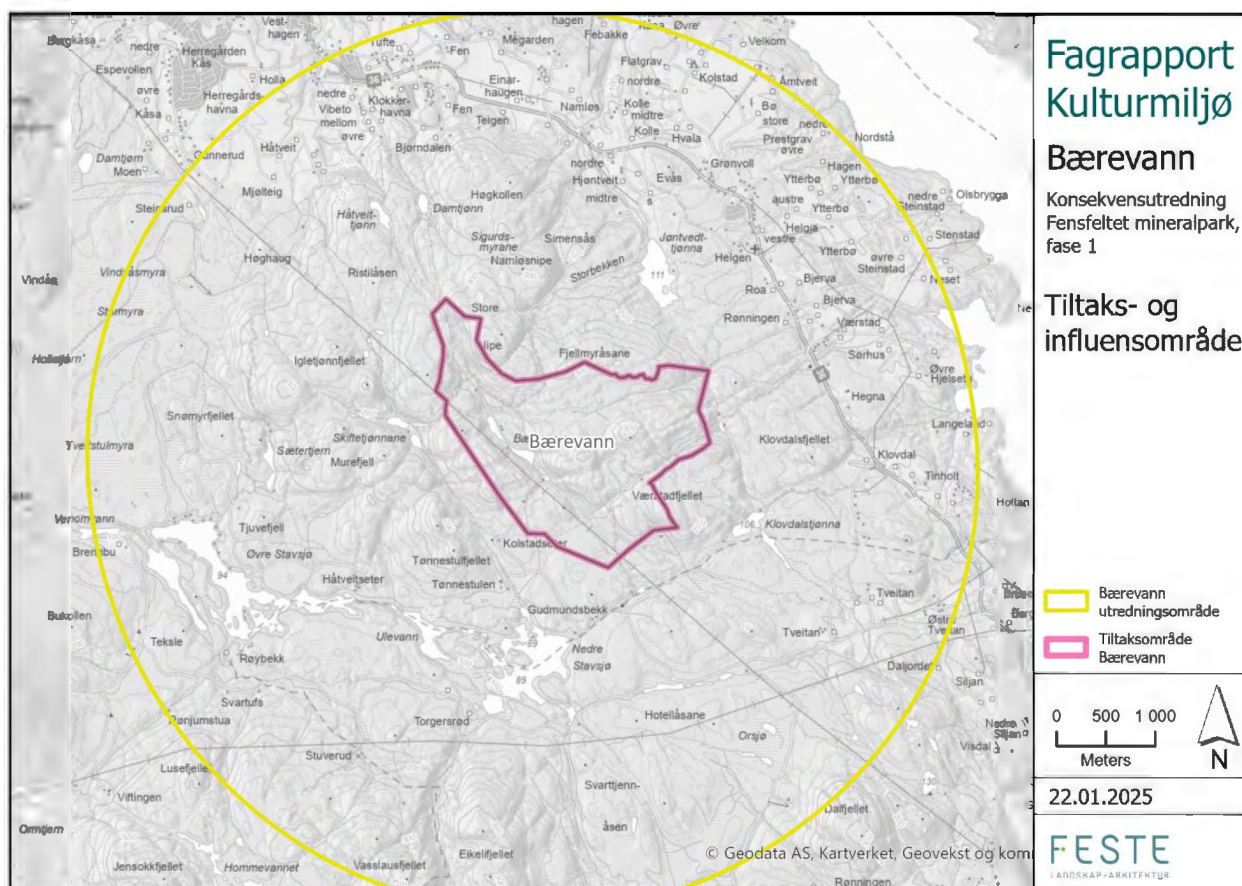
Det har aldri vært utført systematiske registreringer av kulturminner innenfor tiltaksområdet. Dette gjør at fagrapporten baserer seg på et mangelfullt materiale, og sannsynligheten for at det finnes uregistrerte verdifulle automatisk fredete kulturminner vurderes som stor.

1.6. Geografisk avgrensning av tiltaks- og influensområde

Tiltaksområdet Bærevann ligger vest for Helgja, ca 1,3km inn fra Rv36, og i underkant av 1km nord for kommunegrensa til Skien. Vegatkomst inn til selve tiltaksområdet har ikke vært en del av utredningsområdet.

For kulturmiljø er hvilke områder som blir direkte berørt, og hvilke områder som blir visuelt påvirket, et viktig utgangspunkt for å kunne avgrense influensområdet, og derav utredningsområdet. Dette følger av Kulturminnelovens § 3, som sier at *«Ingen må – uten at det er lovlig etter § 8 – sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller fremkalle fare for at dette kan skje.»* I kulturminnelovens forarbeider utdypes behovet for et sterkere vern av kulturminnets omgivelser («utilbørlig skjemme»). Betydningen av kulturminnets påvirkning av landskapet framheves.

Influensområdet er ut fra dette definert som det området tiltaket vil kunne påvirke, og vi har derfor vurdert viktige kjente kulturminner som ligger i et omland rundt selve tiltaksområdet. For kulturmiljø vil det hovedsakelig handle om hva/om man ser, hva som blir del av, og hva som vil dominere opplevelsen av kulturminnet/kulturmiljøet. Med større avstand avtar dominansen (påvirkningen) av et tiltak. Derfor er avgrensning av influensområde i utredningen satt mindre enn hvor langt synligheten potensielt kan/vil nå.

Figur 1.3: Kartet viser avgrensning av utredningsområde for kulturmiljø tilknyttet Bærevann-området.

2. Metode

2.1. Metodebeskrivelse

For utredning av tema kulturmiljø er metode beskrevet i M1941 fra Miljødirektoratet benyttet. Håndboken er i utgangspunktet tilpasset utredning av reguleringsplaner og tiltak. Håndboken kan også brukes i forbindelse med mer overordnede planer, men detaljgraden på kunnskapsinnhenting og kartlegging må da tilpasses plannivået. Konsekvensutredning Fensfeltet mineralpark, fase 1, er på overordnet nivå. Vi har derfor forenklet nivået.

Miljødirektoratet har utviklet metoden og håndboken, i samarbeid med Riksantikvaren.

2.2. Metodiske vurderingstabeller

For kulturmiljø er det utviklet tabeller for vurdering av verdi, påvirkning og konsekvens av kulturminner og kulturmiljø. Dette skal sikre at ulike objekter og områder skal vurderes etter de samme kriterier. Under vises tabellene fra M1941, og som er lagt grunn for vurderinger og konklusjoner i fagrapport for kulturmiljø.

2.2.1. Verditabell for kulturmiljø

Med verdi menes en vurdering av hvor stor verdi et kulturmiljø/kulturminne har i seg selv. Verdi vurderes i et lokalt, regionalt eller nasjonalt/ internasjonalt perspektiv. Tabell under (figur 2.1) legges til grunn for verdivurderinger i kap. 3.

Figur 2.1: Tabell for verdivurdering av kulturminner/kulturmiljø					
Verdikategori	Uten betydning	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Kulturminnet/ kulturmiljøets betydning som kilde til historien for perioder eller tema der det fins få eller ingen skriftlige kilder, både i seg selv og sammenlignet med andre kulturmiljøer.	Svært begrenset betydning. Andre kulturmiljøer vil kunne gi mer kunnskap om samme periode/tema.	Begrenset betydning.	Har betydning.	Stor betydning.	Svært stor betydning. Vil kunne bidra med omfattende og unik kunnskap.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til tro eller tradisjoner.	Svært liten grad.	Noe grad.	Er knyttet til tro eller tradisjoner.	Stor grad.	Svært stor grad.
Kulturminnet/ kulturmiljøet er av betydning for en eller flere etniske grupper.	Få elementer, som også er av begrenset betydning.	Noen elementer, som er av noe betydning.	Flere elementer, som er karakteristiske og av betydning.	Helhetlig, karakteristisk, og av stor betydning.	Helhetlig, godt bevart, karakteristisk, og av særlig stor betydning.

Kulturminnet/ kulturmiljøet er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med betydning for historien.	Svært liten grad.	Til en viss grad.	Er knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng.	Klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med stor betydning for historien.	Klart knyttet til en sosial gruppe eller viser en sosial sammenheng med særlig stor betydning for historien på en lett lesbar måte.
Kulturminnet/ kulturmiljøet representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning for historien/ utviklingen.	Svært liten grad.	Til en viss grad.	Representerer en eller flere faser eller virksomheter med betydning.	Stor grad en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning.	Svært stor grad og på en tydelig måte en eller flere faser eller virksomheter med særlig betydning.
Kulturminnet/ kulturmiljøet inneholder og preges av verdifull byggeskikk eller arkitektur eller inneholder kulturminner med kunstnerisk verdi.	Svært liten grad.	Verdi av begrenset betydning.	Preges av verdifull byggeskikk/ arkitektur/ kunstnerisk innhold.	Helhetlig, og preges i stor grad av særlig verdifull byggeskikk/ arkitektur/ stor kunstnerisk verdi.	Helhetlig og velbevart, og preges i svært stor grad av særlig verdifull byggeskikk/ arkitektur/ særlig stor kunstnerisk verdi.
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en klar, intern kultur- historisk sammenheng, en klar byform eller bystruktur av historisk betydning og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur.	Ingen intern kulturhistorisk sammenheng eller sammenheng mellom natur/kultur.	Til en viss grad.	En klar, intern kulturhistorisk sammenheng og/eller viser en klar sammenheng mellom natur/kultur.	I stor grad.	I svært stor grad en klar, intern kulturhistorisk sammenheng som er lesbar og godt bevart, og/eller viser i svært stor grad en klar sammen- heng mellom natur/kultur.
Kulturminnet/ kulturmiljøet har en bruk som er forenlig med kulturminne- interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Svært liten grad.	Til en viss grad.	Bruk som er forenlig med kulturminne- interessene, eller betydning som ressurs for utvikling og verdiskaping, eller formidling.	Stor grad.	Svært stor grad.

2.2.2. Påvirkningstabell for kulturmiljø

Med påvirkning menes en vurdering av hvordan området/påviste kulturminner og kulturmiljø påvirkes av definert tiltak (jfr. kap. 1.2).

I kap. 4 kan du les om vurdering av påvirkningen på kulturmiljø.

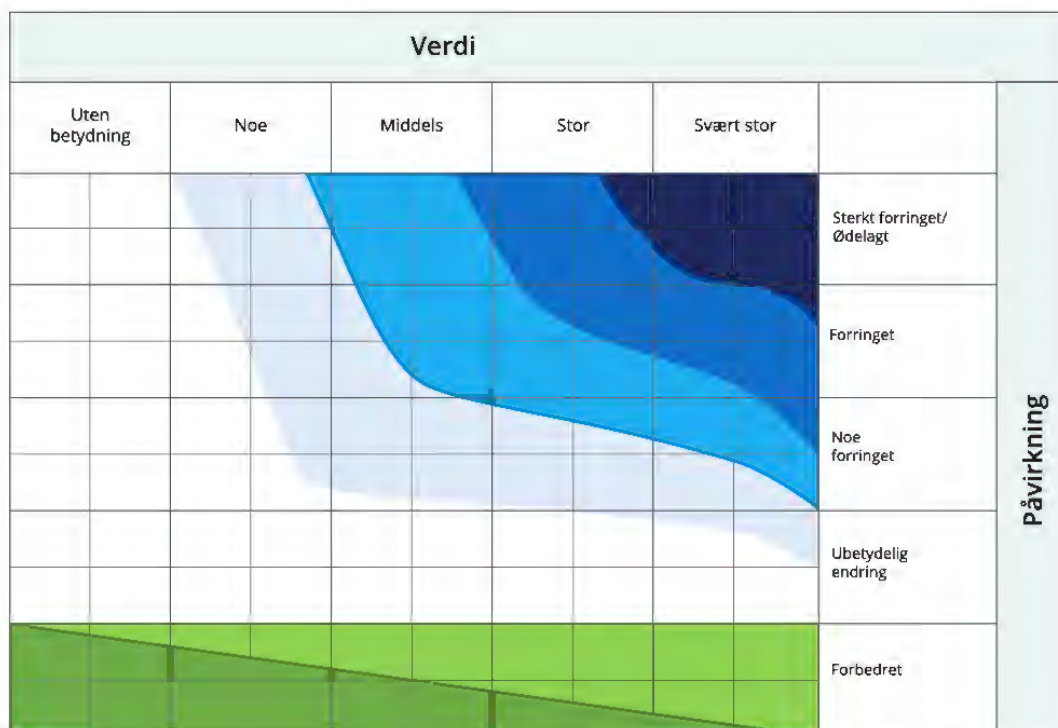
Figur 2.2: Tabell for vurdering av påvirkning for kulturminner/kulturmiljø

Planen eller tiltakets påvirkning	Forbedret	Ubetydelig endring	Noe forringet	Forringet	Sterkt forringet
Direkte inngrep/areal beslag	Bedrer tilstanden vesentlig ved at eksisterende negative inngrep tilbakeføres. Bidrar til at det blir mulig å restaurere kulturmiljøet eller kulturminner.	Ingen direkte inngrep/ arealbeslag.	Berører en mindre viktig del av kulturmiljøet med direkte inngrep/ arealbeslag, tap av mindre viktige enkelt-kulturminner.	Deler av kulturmiljøet går tapt gjennom direkte inngrep/- arealbeslag. Viktige enkelt-kulturminner går tapt. Videre bruk av kulturmiljøet vanskelig gjøres.	Ødelegger hele eller størstedelen av kulturmiljøet gjennom direkte inngrep/ arealbeslag. Ødelegger den mest verdifulle delen av miljøet. Ødelegger videre bruk av kulturmiljøet. Svært viktige enkelt-kulturminner går tapt.
Nær-virkninger (fysiske og visuelle)	Bedrer den visuelle kontakten innad i kulturmiljøet. Fjerner barrierer. Bedrer innsyn/ utsyn fra nærområdet til/fra kulturmiljøet. Bidrar til reduksjon i støy og/eller støv. Reduserer faren for flom, fukt i kultur- miljøet eller erosjon.	Ingen eller ubetydelig visuell nærvirkning eller andre nærvirkninger.	Endrer i noen grad den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i noen grad opp kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet reduseres noe fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i noen grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til noe redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved	Endrer den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet reduseres vesentlig fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet negativt ved	Blokkerer eller endrer sterkt den visuelle kontakten mellom viktige kulturminner innad i kulturmiljøet, bryter i stor grad opp kulturmiljøet og skaper barrierer. Innsynet til kulturmiljøet blokkeres fra viktige standpunkter. Kulturmiljøet vil i stor grad påvirkes av støy og/eller støv. Bidrar til svært redusert naturlig drenering som vil påvirke kulturmiljøet

			nedbør. Bidrar til noe fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til noe økt eller endret erosjon som vil påvirke kulturmiljøet negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.	nedbør. Bidrar til fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til økt eller endret erosjon som vil gi fare for skade eller påvirke kulturmiljøet negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.	sterkt negativt ved nedbør. Bidrar til svært mye fuktigere forhold og seinere opptørking innenfor kulturmiljøet. Bidrar til svært økt eller endret erosjon som vil skade eller påvirke kulturmiljøet sterkt negativt. Klimaendringene vil kunne forsterke disse forholdene.
Visuell fjernvirkning	Utsynet fra kulturmiljøet bedres/ gjenopprettes fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet bedres/ gjenopprettes. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får bedret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger styrkes.	Ingen eller ubetydelig visuell fjernvirkning.	Utsynet fra kulturmiljøet blir noe endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres i noen grad. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får noe redusert eller endret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes i noen grad.	Utsynet fra kulturmiljøet blir sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet vanskeliggjøres. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige får sterkt endret eller redusert utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes.	Utsynet fra kulturmiljøet blir blokkert eller sterkt endret fra kulturhistorisk viktige utsynspunkter i kulturmiljøet. Innsynet til kulturmiljøet blokkeres. Enkeltkulturminner som er laget for å være svært synlige mister, eller får sterkt endret utsyn/innsyn. Kulturhistorisk viktige sammenhenger svekkes vesentlig.
Tiltakets utforming	Tiltaket framstår som en særlig god konstruktiv helhet, har god volumoppbygging, og særlig god sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår som en konstruktiv helhet med god volumoppbygging og god sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår i noen grad som en konstruktiv helhet, har noe dominerende volumoppbygging og noe dårlig sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår i liten grad som en konstruktiv helhet, har dominerende volumoppbygging og dårlig sammenheng med omgivelsene.	Tiltaket framstår helt uten konstruktiv helhet, har svært dominerende volumoppbygging og svært dårlig sammenheng med omgivelsene.

2.2.3. Konsekvenstabell for kulturmiljø, delområder

Sammenstilling av verdi (kap. 3) og påvirkning (kap. 4) vil gi en konsekvensgrad som kommer fram i en konsekvensvifte som vist i figur 2.3 under. De ulike påviste kulturmiljø i utredningsområdet Bærevann gis konsekvens i kap. 5.

Figur 2.3: Konsekvensvifte

Skala	Forklaring
Svært alvorlig konsekvens ----	Den mest alvorlige konsekvensgraden som kan oppnås for delområdet. Brukes kun for delområder med stor eller svært stor verdi.
Alvorlig konsekvens ---	Alvorlig konsekvensgrad for delområdet.
Betydelig konsekvens --	Betydelig konsekvensgrad for delområdet.
Noe konsekvens -	Noe konsekvensgrad for delområdet.
Ubetydelig konsekvens 0	Ingen eller ubetydelig konsekvensgrad for delområdet.
Noe/betydelig positiv konsekvens + / ++	Forbedring (+) eller betydelig forbedring (++)
Stor/svært stor positiv konsekvens +++ / ++++	Stor forbedring (+++) eller svært stor forbedring (+++). Brukes i hovedsak der områder med ubetydelig eller noe verdi får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket.

Figur 2.4: Vurdering av konsekvens for kulturminner og kulturmiljø.

2.2.4. Samlede konsekvenser for kulturmiljø ved tiltaksområde Bærevann

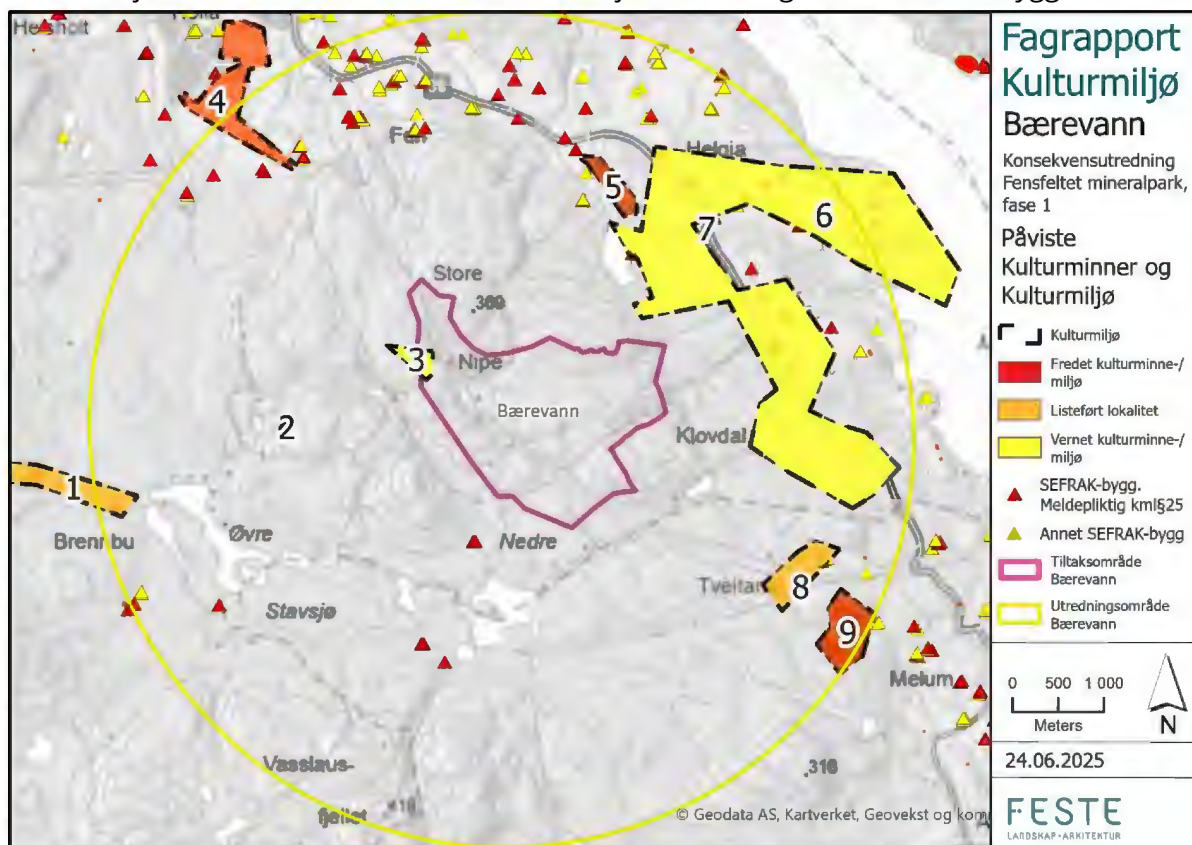
Når alle konsekvenser for funn/delområder er definert i konsekvensvifta, gjøres en samlet vurdering av hvilken konsekvens tiltaksområde Bærevann vil få for utredningstema kulturmiljø. Denne vurderingen finner du i kap. 5. Vurderingen er gjort ut fra tabell (figur 2.5) vist under.

Figur 2.5: Tabell for vurdering av påvirkning for kulturminner/kulturmiljø	
Konsekvensgrad	Kriterier for samlet vurdering
Kritisk negativ konsekvens	Tiltaket medfører kritisk skade på kulturmiljø innenfor influensområdet. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi, og med konsekvensgrad svært alvorlig konsekvens.
Svært stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører forringelse eller ødeleggelse av nasjonalt viktig kulturmiljø. Brukes kun for områder med registreringskategorier som er gitt stor eller svært stor verdi, og med konsekvensgrad alvorlig eller svært alvorlig konsekvens
Stor negativ konsekvens	Tiltaket medfører stor konsekvens for kulturmiljø innenfor influensområdet.
Middels negativ konsekvens	Tiltaket medfører middels konsekvens for kulturmiljø innenfor influensområdet.
Noe negativ konsekvens	Tiltaket medfører noe konsekvens for kulturmiljø innenfor influensområdet. Lite konflikt med kulturmiljø innenfor influensområdet.
Ubetydelig konsekvens	Tiltaket vil ikke medføre vesentlige endringer for kulturmiljøet i 0-alternativet.
Positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får noe eller middels verdiøkning som følge av tiltaket. Tiltaket/alternativet er en forbedring for kulturmiljø i forhold til 0-alternativet.
Stor positiv konsekvens	Benyttes i områder som er gitt ubetydelig eller noe verdi som får en svært stor verdiøkning som følge av tiltaket. Stor forbedring for kulturmiljø i forhold til 0-alternativet.

3. Verdi

3.1. Funn i utredningsområdet

I kart under vises alle registrerte og påviste kulturminner og kulturmiljø i utredningsområdet. Påviste kulturminner med frednings-/eller verneverdi er gitt et nr. og beskrives i påfølgende tekst. En del enkeltminner er samlet og beskrevet som del av et kulturmiljø. Det har ikke vært rom for en detaljert vurdering av alle SEFRAK-bygg.

Figur 3.1: Kartet viser påviste kulturmiljø innenfor utredningsområdet.

1. Bebyggelsesområde vest for Øvre Stavsjø (kulturmiljø)

Innenfor området vest for Øvre Stavsjø, mot Brennbu og Hollaset, er det flere nyere tids kulturminner av betydning. Her finnes landbruksbebyggelse, men også en vedtaksfredet jaktbu (Brennbu) og ruinene etter en skolebygning.

Figur 3.2: Jaktbu på Brennbu antas å være bygget i 1810 til eieren av Holden Jernverk, baron Eggert (Aga) Løvenskiold. Han var bosatt på Ulefoss fra 1812-1828, og var en ivrig jeger. Jaktbua er vedtaksfredet. Foto: Kulturminnesøk, Kai Ove Bjerkelund

2. Muren, bygdeborg

Bygdeborger er steinsatte forsvarsverk fra forhistorisk tid, som oftest anlagt på strategiske steder som var lette å forsvare og vanskelige å angripe. Bygdeborger kan i dag gjenkjennes som steinrøyser eller murrester langs kanten på bratte knauser og åser, ofte anlagt på høyder som også var naturlig forsvart av bratte skrenter, myrer eller tjern. Rundt Nome er det flere registrerte Bygdeborger på strategiske steder.

Bygdeborgen på Muren er fra bronsealder, og svært godt synlig. Det er automatisk freda etter kulturminneloven.

Figur 3.3: Bygdeborg på Muren fra bronsealder.
Foto: Kulturminnesøk, Kai Ove Bjerkelund

3. Kullfremstillingsanlegg

På grensa til Murefjell naturreservat, og delvis innenfor tiltaksområdet på Bærevann ligger flere påviste kullgroper (kullmiler). En kullmile er et anlegg for fremstilling av trekull. Produksjon av trekull har foregått i flere tusen år, og har sammenheng med utvinning og bearbeiding av metaller.

De påviste kullmilene innenfor området er datert til etterreformatorisk tid, og har ingen vernestatus. Det finnes svært mange slike kullmiler i Norge.

4. Holla kirkeruin og omkringliggende gravminner fra jernalder

Holla kirkeruin er restene etter en romansk steinkirke hvor kun deler av skipet er bevart. Kirka hadde et rektangulært skip og et smalere, tilnærmet kvadratisk kor, og var viet Maria. Bygningsrestene kan dateres tilbake til 1100-1250, og fra slutten av 1600-tallet var kirken eid av Holden/Ulefoss jernverk. En ny kirke ble bygd lenger nede i bygda og tatt i bruk i 1867, og middelalderkirken ble revet i 1878.

Figur 3.4: Holla kirkeruin.

Noen titalls meter nord for kirkeruinen ligger rester av et gravfelt. Rundt i området ligger også flere andre gravhauger, de fleste fra jernalder. Disse er altså eldre enn kirkeruinen, og vitner og bruk av området i svært lang tid. Både kirka og gravhaugene er automatisk freda etter kulturminneloven.

5. Gravfelt og kulturlandskap, Jøntvedt

Innenfor avmerket område 5 ligger flere ulike automatisk freda kulturminner, sammen med en rekke nyere tids kulturminner. Her finnes gravhauger fra jernalder, samt spor etter aktivitet i et langt tidsrom: Husmannstufter, hulveg, kulturlandskap med steingjerder, steinrøyser og steinsatt brønn. Det finnes også to registrerte bronsealderhauger.

6. Kulturlandskap Helgja

Innenfor kulturlandskapet Helgja finnes flere representative kulturminner fra et stort tidsspenn; fra gravhauger og middelalderfunn, til landbrukets kulturminner og krigsminner fra andre verdenskrig. Områdene har tydelig vært brukt gjennom tidene, til ulike formål.

7. Helgen kirkested

Nåværende kirke er fra 1735. Kirka er oppført på samme plass som den tidligere Helgen stavkirke (norrønt: Helgini Olafs kirkja). Den gamle kirka var viet til St. Olav og ble oppført før år 1200. Stavkirka ble revet i 1734.

Kirka fikk nytt gulv i 1927, og området ble samtidig grøfta for å få tørrlagt grunnen. Under dette arbeidet støtte man på murrester fra stavkirken, og like ved denne, to gamle graver med delvis bevarte kister. Kistene ble anslått til å stamme fra det 10.–11. århundre.

Bygningen Helgen kirke er listeført, mens kulturmiljøet rundt som rommer rester etter stavkirka og graver er automatisk freda etter kulturminneloven.

Figur 3.5: Helgen kirke, fotografert mellom 1900 og 1910. Foto: C. Christensen Thomhav, Rikantikvaren.

8. Gravfelt, Skjoldane/Tveitan

Gravfeltet består av en rekke rundhauger fra jernalder. I tillegg er det flere registrerte løsfunn i området. Gravhaugene er automatisk freda, men er allerede påvirket av til dels svært nærliggende bebyggelse.

9. Kolbjørnsås og Siljan, To bygdeborger på hver sin kulle

Bygdeborger er steinsatte forsvarsverk fra forhistorisk tid, som oftest anlagt på strategiske steder som var lette å forsvare og vanskelige å angripe. Bygdeborger kan i dag gjenkjennes som steinrøyser eller murrester langs kanten på bratte knauser og åser, ofte anlagt på høyder som også var naturlig forsvart av bratte skrenter, myrer eller tjern. Rundt i områdene, i både Nome og Skien kommune, er det flere registrerte Bygdeborger på strategiske steder.

Bygdeborgene på Kolbjørnsås og Siljan er datert til jernalder, og begge er svært godt synlige. De er automatisk fredet etter kulturminneloven.

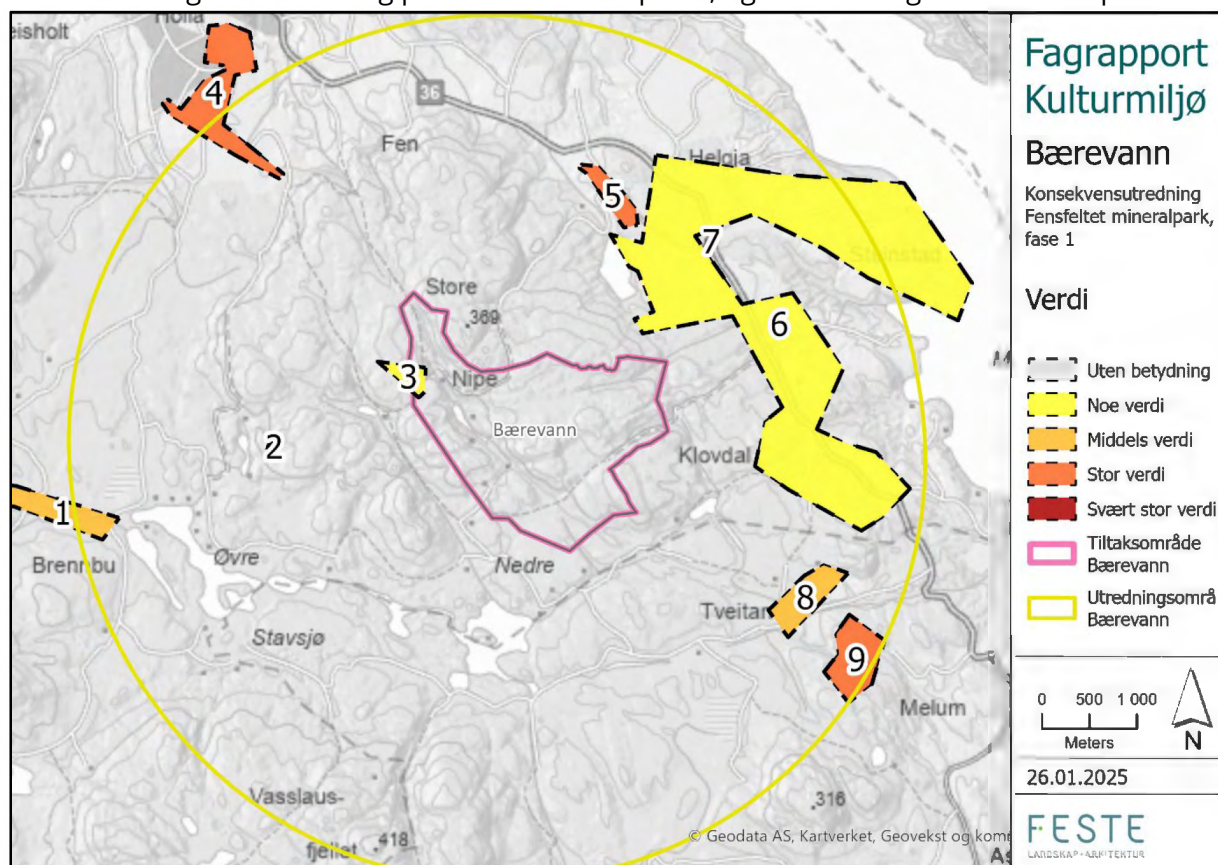
Figur 3.6: Bygdeborg på Kolbjørnsås. Stablet mur i nord.
Foto: Kulturminnesøk, David Andre Hosen

3.2. Verdivurdering

I kart under er påviste kulturminner og kulturmiljø i utredningsområdet verdivurdert.

Riksantikvarens liste for verdivurdering og verdisetting (vedlegg 1) er benyttet.

Verdivurderingen baserer seg på beskrivelse i kap. 3.1, og kriterier i figur 2.1 vist i kap. 2.2.1.

Figur 4.14: Kartet viser verdivurdering av påviste kulturmiljø innenfor utredningsområdet.

1. Bebyggelsesområde vest for Øvre Stavsjø (kulturmiljø):	Middels verdi
2. Muren, bygdeborg:	Stor verdi
3. Kullgroper:	Noe verdi
4. Holla kirkeruin:	Stor verdi
5. Gravfelt og kulturmiljø:	Stor verdi
6. Kulturlandskap Helgja:	Noe verdi
7. Helgen kirke og kulturmiljø:	Middels verdi
8. Gravfelt, jernalder:	Middels/stor verdi
9. Kolbjørnsås og Siljan, Bygdeborger:	Stor verdi

3.3. Usikkerhet i funn og verdisetting

Usikkerheten i kunnskapsgrunnlaget knytter seg i hovedsak til at påviste funn langt på vei er sporadiske og tilfeldige. Det vurderes som et stort potensial for å finne flere automatisk fredete kulturminner ved Bærevann dersom systematisk befarings gjennomføres. Hvor verdifulle eventuelle nye funn er, er ut fra dagens kunnskapsgrunnlag umulig å si.

4. Påvirkning

Beskrivelse og verdivurdering i forrige kapittel ligger til grunn for en vurdering i dette kapittelet av om, og i hvor stor grad, tiltaket vil påvirke de enkelte funn. Det er på et overordna nivå ofte vanskelig å si noe konkret om påvirkning. Dette er også bemerket i metodebeskrivelsen i M-1941. Det er likevel gjort ut fra den kunnskapen vi faktisk har. Vurderingene følger kriterier i påvirkningstabell (figur 2.2) vist i kap. 2.2.2.

Vurdering av tiltakets påvirkning følger samme nr. som vist i figur 3.1 og 3.14.

4.1. Tiltakets påvirkning av kulturmiljø

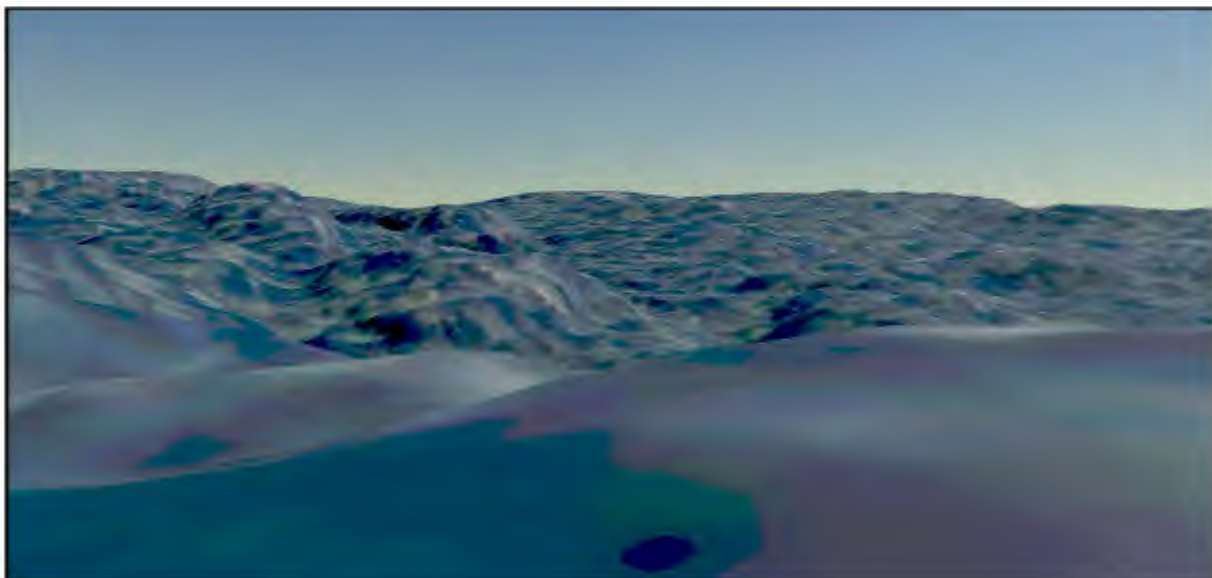
1. Bebyggelsesområde vest for Øvre Stavsjø (kulturmiljø)

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag i kulturlandskapet, og tiltaket vil heller ikke bli synlig. Påvirkningen av kulturminnet blir derfor vurdert som ubetydelig endring.

2. Muren, bygdeborg

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag, og blir heller ikke synlig fra bygdeborgen på Muren. Dette kommer fram av 3D-bilde under. Påvirkningen vurderes derfor til ubetydelig.

Figur 4.1: Synlighet fra Muren. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist uten skog for å illustrere maks mulig synlighet. Vi ser at tiltaket likevel ikke blir synlig fra Muren.

3. Kullgroper (Kullmiler)

Kullgropene blir liggende delvis innenfor tiltaksområdet Bærevann, og man derfor påberegne at de blir borte som følge av tiltaket. Påvirkningen blir derfor vurdert som sterkt forringet.

4. Holla kirkeruin

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag, og blir heller ikke synlig fra kirkeruinen. Derfor vurderes den samlede påvirkningen til å være ubetydelig.

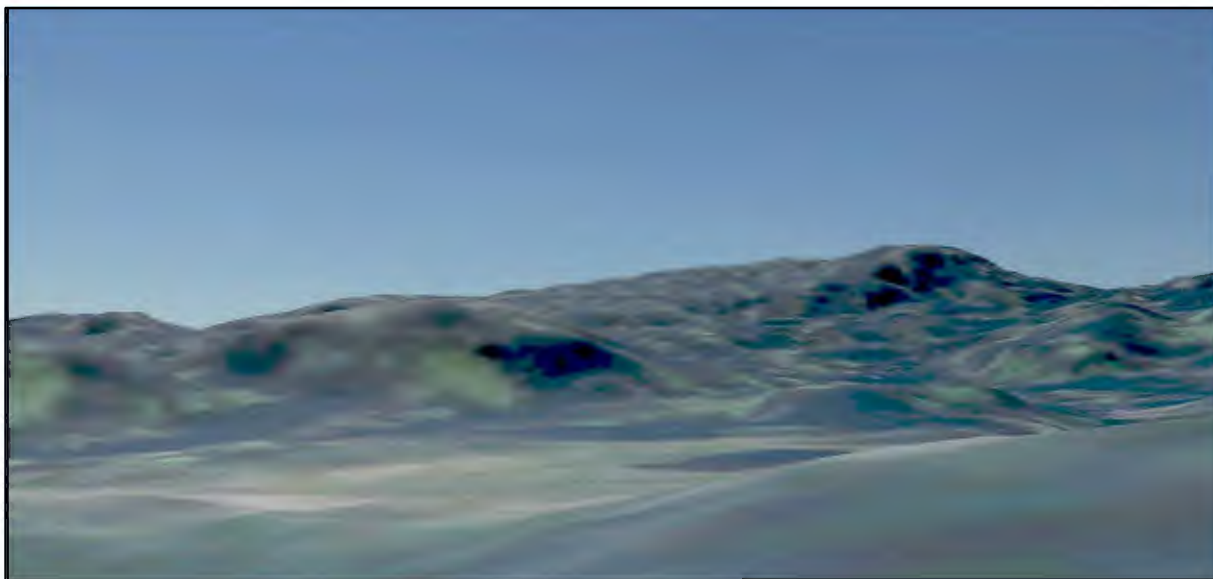

Figur 4.2: Synlighet fra Holla kirkeruin. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist uten skog for å illustrere maks mulig synlighet. Vi ser at likevel tiltaket likevel ikke blir synlig fra kulturminnet.

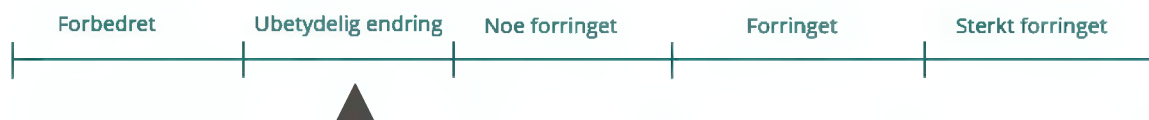

5. Gravfelt og kulturmiljø, Jøntvedt

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag i gravfeltet, og det blir heller ikke synlig. Derfor vurderes den samlede påvirkningen til å være ubetydelig.

Figur 4.3: Synlighet fra gravfeltet ved Jøntvedt. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist uten skog for å illustrere maks mulig synlighet. Vi ser likevel at tiltaket likevel ikke blir synlig fra gravfeltet.

6. Kulturlandskap Helgja

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep i kulturlandskapet i og ved Helgja. Det registrerte landskapet er relativt stort, og har et sammensatt innhold. Derfor vil også ulike elementer ha noe ulik påvirkning i forhold til nærføring. De områdene som ligger nærmest, vil få endret det omkringliggende landskapet og slik den historiske konteksten. Dette gjelder i hovedsak nyere tids kulturminner med krigsminner, og kulturminner tilknyttet landbruk- og skogsdrift. For de områdene som ligger lengst fra, vil ikke påvirkningen kunne sies å være hverken fysisk eller visuelt fremtredende/forstyrrende.

Som helhet må man regne med at kulturlandskapet på Helgja blir noe forringet / forringet av tiltaket. I hvor stor grad dette vil skje, er avhengig av hvor mye av skogen omkring som blir bevart. Dette blir illustrert gjennom bildene i figur 4.4 og 4.5.

7. Helgen kirke, og omkringliggende gravplass

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag i hverken Helgen kirke eller gravplassen, men tiltaket har potensiale til å bli svært godt synlig. Dette vil i stor grad avgjøres av hvor mye av den eksisterende skogen rundt tiltaket som blir bevart. Betydningen av bevaring av vegetasjon synliggjøres i figur 4.4 og 4.5 under, som viser 3D-bilder hentet fra 3D-modell laget som del av «grunnlagsdokument Synlighet».

Den visuelle påvirkningen er tilstede, og dersom skogen hogges blir den betydelig. Påvirkningen av kulturminnet blir derfor vurdert som noe forringet/forringet. Konsekvensen er satt etter en vurdering av et realistisk scenario hvor noe skog blir hugget, men det ikke er

Figur 4.4: Synlighet fra Helgen kirke. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist med eksisterende skog rundt tiltaket, og vi ser da at tiltaket ikke blir spesielt synlig eller påtrengende.

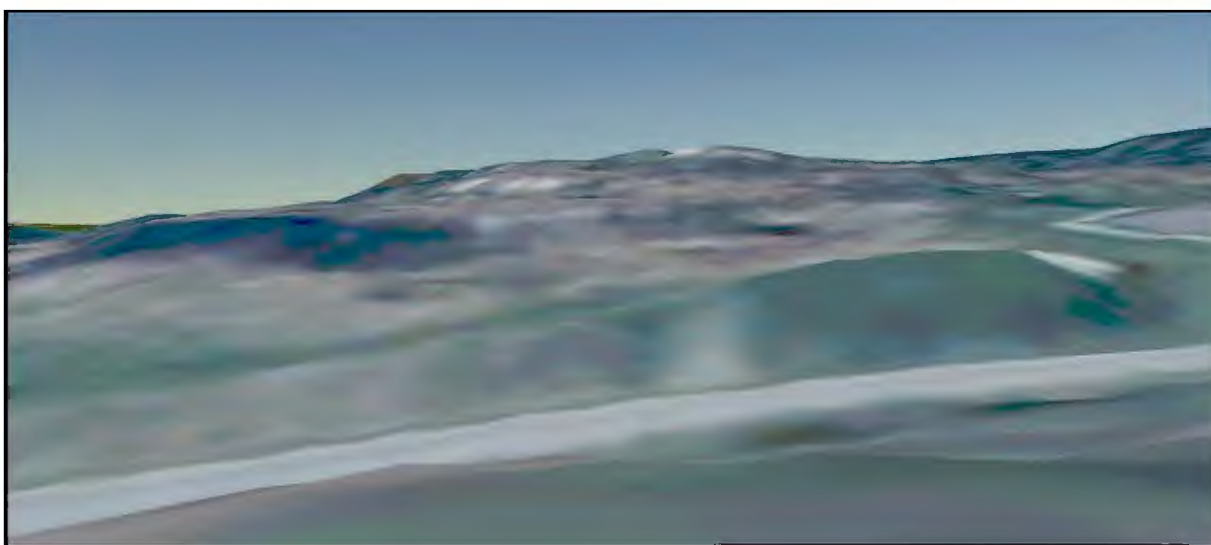
Figur 4.5: Synlighet fra Helgen kirke. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist uten skog for å illustrere maks mulig synlighet. Vi ser da at tiltaket blir svært synlig og tilstedeværende. At området blir så snauhugget som her, er imidlertid ikke sannsynlig.

snauhogst slik som figur 4.5 viser. En slik snauhogst vurderes ikke som sannsynlig, men at noe vegetasjon forsvinner må vurderes som sannsynlig.

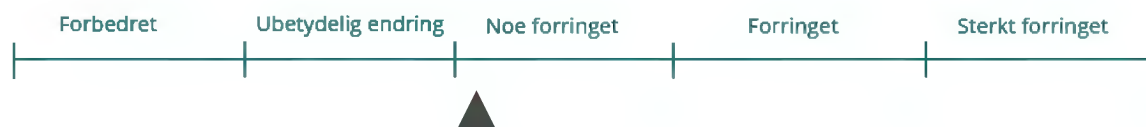

8. Gravfelt, Skjoldane og Tveitan

Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag i gravfeltet, men har potensiale til å bli noe synlig dersom mye av skogen rundt tiltaket forsvinner. Dette kommer fram av 3D-bilde under. Påvirkning vurderes derfor til i nedre del av noe forringet.

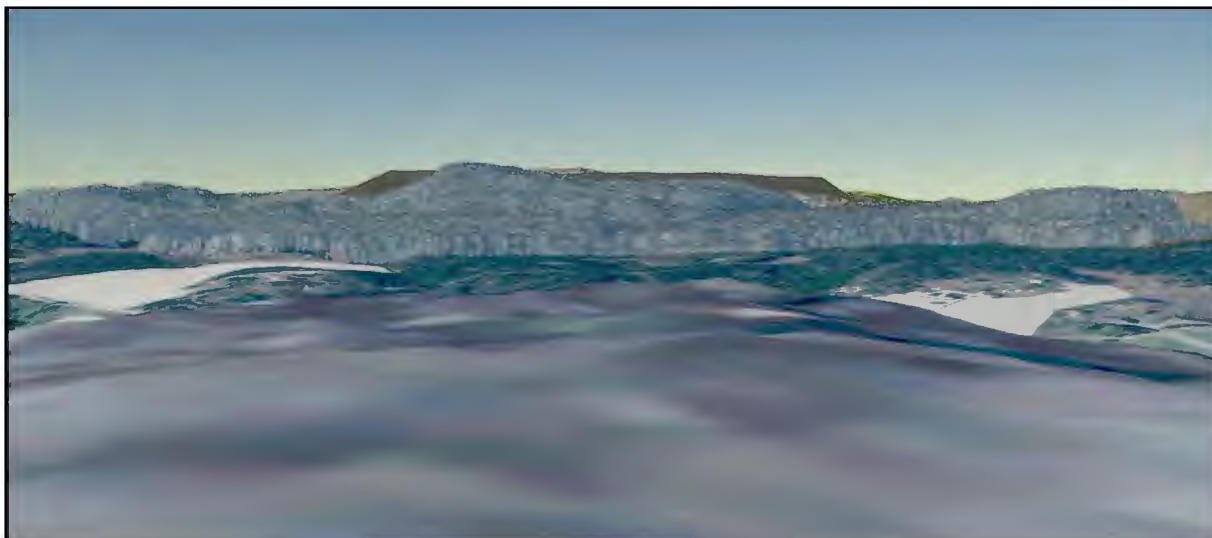

Figur 4.6: Synlighet fra gravfeltet ved Skjoldane. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist uten skog for å illustrere maks mulig synlighet. Tiltaket blir så vidt synlig (Litt til høyre for midten av bildet).

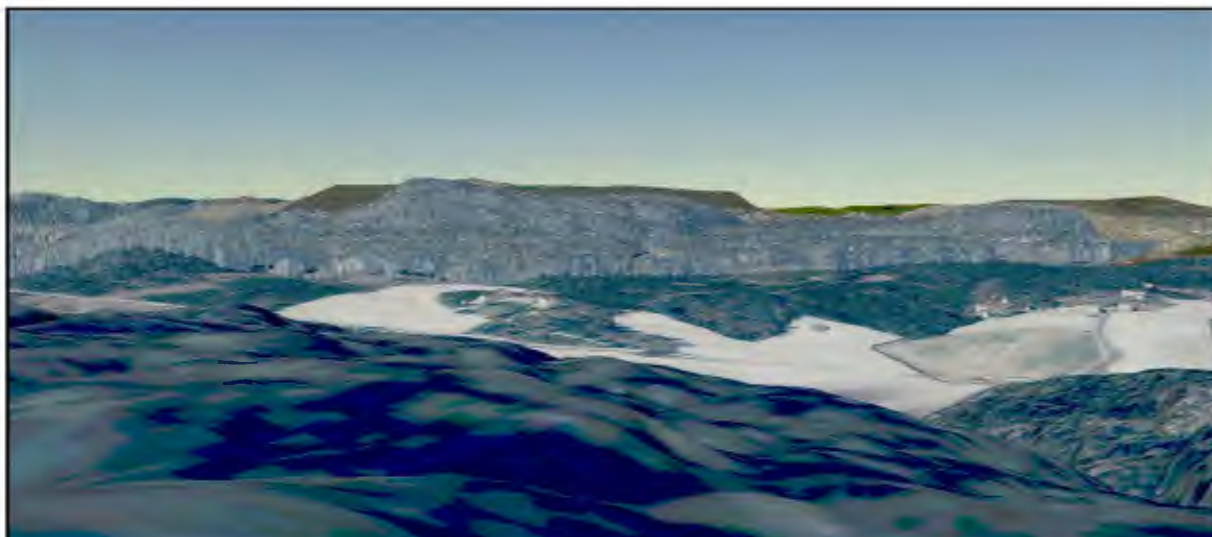

9. Bygdeborg, Kolbjørnsås og Siljan

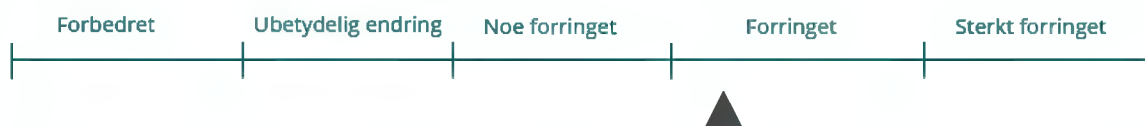
Tiltaket vil ikke medføre direkte inngrep eller arealbeslag, men vil i stor grad påvirke bygdeborgene visuelt. Påvirkningen blir derfor vurdert til forringet, selv om avstand reduserer påvirkning noe slik at vi plasserer pila i nedre del i skala vist nedenfor.

Figur 4.7: Synlighet fra bygdeborgen på Kolbjørnås. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist med skog, og denne er med på å skjerme noe mot tiltaket, men det vil likevel bli betydelig tilstede i opplevelsen.

Figur 4.8: Synlighet fra bygdeborgen på Siljan, like vest for Kolbjørnås. Illustrasjonsbildet er hentet fra 3D-modell tilknyttet grunnlagsdokument Synlighet. Tiltaket er vist som beskrevet i denne rapportens kap. 1.2. I bildet er situasjonen vist med skog, og denne er med på å skjerme noe mot tiltaket, men det vil likevel bli betydelig tilstede i opplevelsen.

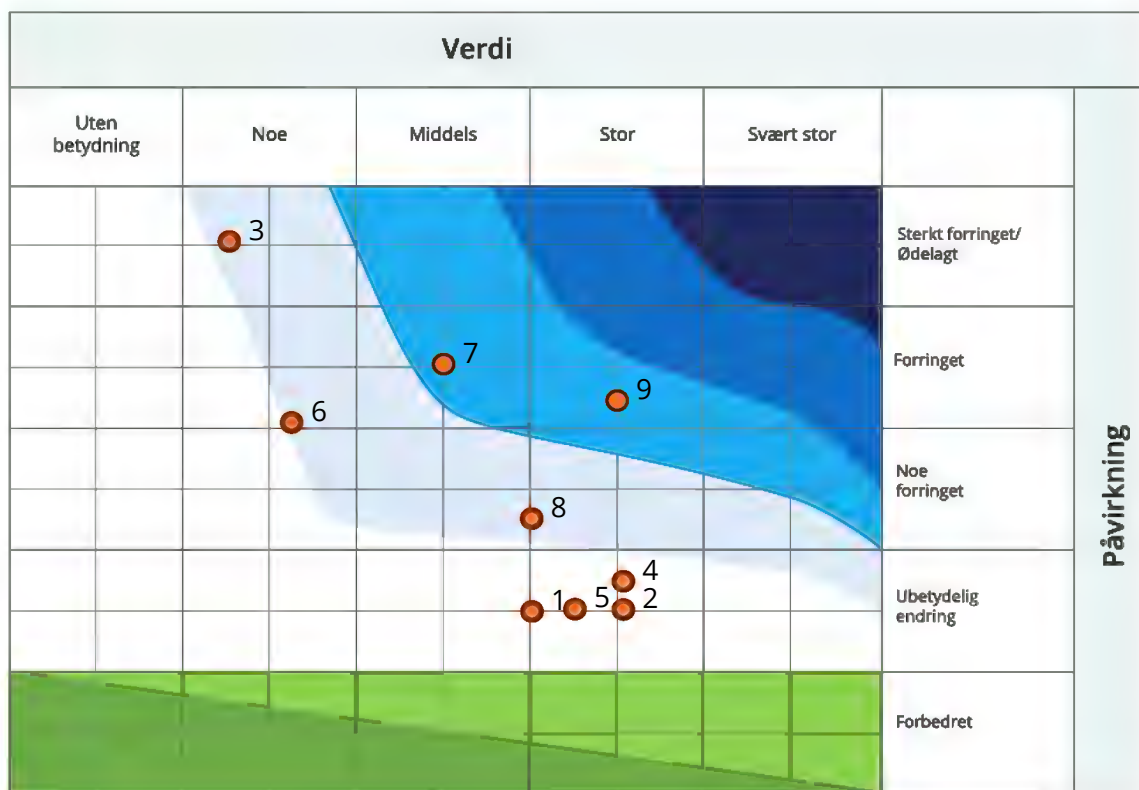
4.2. Usikkerhet i påvirkningsgrad

Den største usikkerheten er mangel på kunnskap. Vi vet hverken akkurat hvordan tiltaket blir, eller ikke minst hvordan infrastruktur til/fra blir. Vi har utredet påvirkning ut fra det kunnskapsgrunnlaget vi faktisk har, og ut fra det definerte scenariet beskrevet i kap. 1.2.

5. Konsekvens

5.1. Vurdering av konsekvenser

Påviste funn er beskrevet i kap. 3.1, og verdivurdert i kap. 3.2. Tiltakets påvirkning er beskrevet i kap. 4.1. I figur 5.1 under, er vurderingenes resultater satt inn i vifte. Dette gir en konsekvens av tiltaket for de enkelte kulturminnene/kulturmiljø.

Figur 5.1: Konsekvensvifte

Funn 1, Bebyggelsesområde/kulturlandskap, er verdivurdert til Middels/Stor

Funn 1, Bebyggelsesområde, er vurdert til påvirkning Ubetydelig endring

Funn 1 er plassert inn i konsekvensvifte under Ubetydelig konsekvens (0)

Funn 2, Muren, er verdivurdert til Stor

Funn 2, Muren, er vurdert til påvirkning Ubetydelig endring

Funn 2 er plassert inn i konsekvensvifte under Ubetydelig konsekvens (0)

Funn 3, Kullgroper, er verdivurdert til Noe

Funn 3, Kullgroper, er vurdert til påvirkning Sterkt forringet/ødelagt

Funn 3 er plassert inn i konsekvensvifte under Noe konsekvens (-)

Funn 4, Holla kirkeruin, er verdivurdert til Stor

Funn 4, Holla kirkeruin, er vurdert til påvirkning Ubetydelig endring

Funn 4 er plassert inn i konsekvensvifte under Ubetydelig konsekvens (0)

Funn 5, Gravfelt og kulturmiljø, er verdivurdert til Stor

Funn 5, Gravfelt og kulturmiljø, er vurdert til at påvirkningen er Ubetydelig endring

Funn 5 er plassert inn i konsekvensvifte under Ubetydelig konsekvens (0)

Funn 6, Kulturlandskap Helgja, er verdivurdert til Noe

Funn 6, Kulturlandskap Helgja, er vurdert til påvirkning Noe forringet/forringet

Funn 6 er plassert inn i konsekvensvifte under Noe konsekvens (-)

Funn 7, Helgen kirke og kulturmiljø, er verdivurdert til Middels

Funn 7, Helgen kirke og kulturmiljø, Forringet

Funn 7 er plassert inn i konsekvensvifte under Betydelig konsekvens (- -)

Funn 8, Gravfelt Skjoldane og Tveitan jernalder, er verdivurdert til Middels/stor

Funn 8, Gravfelt, jernalder, er vurdert til påvirkning Noe forringet

Funn 8 er plassert inn i konsekvensvifte under Noe konsekvens (-)

Funn 9, Bygdeborger Kolbjørnsås og Siljan, verdivurdert til Stor

Funn 9, Bygdeborger Kolbjørnsås og Siljan, er vurdert til påvirkning Forringet

Funn 9 er plassert inn i konsekvensvifte under Betydelig konsekvens (- -)

5.2. Sammenstilling av konsekvens

Tiltaket vil i liten grad berøre kjente kulturminner direkte med fysiske inngrep, men vil kunne bli synlig fra flere kulturminner av verdi. Disse vil kunne bli forringet som følge av tiltaket. Dette er spesielt bygdeborgene ved Kolbjørnsås og Siljan, og også kulturmiljøet ved Helgja med Helgen kirke.

Det er en rekke kulturminner fra et variert tidsbilde i Nome. Det er derfor sannsynlig at det finnes verdifulle kulturminner innenfor tiltaksområdet, som ennå ikke er registrert da det aldri har vært foretatt noen systematisk registrering av kulturminner her.

En samlet konsekvensutredning av tiltaksområde Bærevann, gir derfor en samlet vurdering «Middels negativ konsekvens» for Kulturmiljø.

Middels negativ konsekvens

Tiltaket medfører negative konsekvenser for flere verdifulle kulturminner/kulturmiljø innenfor utredningsområdet. Det er i tillegg stor usikkerhet om hva som kan finnes innenfor tiltaksområdet, da det ikke er foretatt arkeologisk registrering.

Figur 5.2: Utsnitt fra figur 2.5 med innskrevet samlet vurdering av konsekvens for kulturmiljø ved tiltaksgjennomføring innenfor Bærevann.

5.3. Eventuelle skadereduserende tiltak

Dersom tiltaket gjennomføres, er det lite skadereduserende tiltak som kan gjøres for de kulturminnene som befinner seg innenfor selve tiltaksområdet. Hvordan det nye industrilandskapet utformes, vil imidlertid ha stor betydning for hvor dominerende det vil bli i landskapet. Likevel vil et deponi av denne størrelsen komme til å bli synlig. Måten det blir synlig på, kan imidlertid påvirkes.

Å sette restriksjoner for hvordan skogen i randsonene til tiltaket skal drives, vil være avgjørende for å dempe tiltakets visuelle påvirkning fra flere viktige kulturmiljø. For Bærevann kommer dette spesielt fram med 3D-bildene vist i figur 4.4 og 4.5 tilknyttet Helgen kirke. Bevaring/etablering av vegetasjon må gjøres juridisk gjennom reguleringsbestemmelser for fastsatte soner, dersom man skal kunne ha styring på dette. Videre vil revegetering og god terrengforming av deponiene med grove masser, kunne dempe virkningen av synligheten av tiltaket.

Bevisst utforming, farge- og materialbruk på ny industribyggelse er også viktig.

6. Kilder

www.asketladden.ra.no/

www.kulturminnesok.no/

<https://lokalhistoriewiki.no/>

Holla prestearkiv, Statsarkivet Kongsberg.

www.telemarkskanalen.no

www.telemarkmuseum.no

Telemark fylkeskommune

Muntlige overleveringer, medvirkningsmøte, oktober 2024 i Nome kommune

Norsk Biografisk Leksikon

Verdisetting og verdivekting av kulturminner

De som registrerer kulturminner i felt vil også ofte gjøre seg tanker om verdiene til det de registrerer. For å fange opp dette på systematisk vis er det satt opp en sjekkliste som favner både hvilke verdier kulturminnene har og hvor store verdiene er. Begrepet kulturminner rommer her både enkeltminner og kulturmiljøer der enkeltminner ses i sammenheng og i større helheter.

Vi verdsetter kulturminnene

Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet, hva betyr kulturminnene for oss? Verdiene kan knyttes til følgende tre forhold: Kunnskaps-, opplevels- og bruksverdier, noen generelle egenskaper og sammenligning med den øvrige kulturminnebestanden.

Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet?

Vi opererer med tre kategorier verdier. Kulturminnene vil ha en rekke verdier, og eksemplene under er ikke uttømmende, men viser noe av bredden av de verdier som kan være aktuelle.

I. Hvilke kunnskaper kan kulturminnet gi oss?

Kulturminnene har en særlig betydning som kilde til kunnskap om og forståelse av fortida. Dette kan gjelde ulike forhold som kulturminnenes opprinnelse, bruk og betydning, menneskers liv, tro og samfunnsforhold generelt og interaksjonen mellom menneske og natur.

Eksempler på kunnskapsverdier:

- Bygningshistorie, materialhistorie, stilhistorie, teknologihistorie, håndverkshistorie, kunsthistorie, arkitekturhistorie, planhistorie
- Næringshistorie, landbrukshistorie, fiskerihistorie, industrihistorie, sosialhistorie, samferdselshistorie, idrettshistorie, krigshistorie, bosettingshistorie, utmarkshistorie
- Religionshistorie, minoritetshistorie, personallhistorie, forskningshistorie, vitenskapshistorie
- Miljøhistorie, forvaltningshistorie, vegetasjonshistorie

II. Hvilke opplevelser kan kulturminnet gi oss?

Opplevelsverdier er knyttet til allmenhetens eller ulike gruppers opplevelser og kan slik sett sies å ha en mer personlig forankring enn kunnskapsverdiene. Mange av opplevelsverdier er knyttet til hvordan kulturminnene påvirker oss både som enkeltmennesker og som fellesskap.

Eksempler på opplevelsverdier:

- Arkitektonisk verdi, kunstnerisk verdi, estetisk verdi, håndverksmessig verdi, bruks- og alderspreg, patina
- Symbolverdi, tilhørighet, identitetsverdi
- Undring, refleksjon, forbløffelse, gjenkjennelse, nysgjerrighet, sinne

III. Hva kan vi bruke kulturminnet til?

Kulturminnene kan knyttes til videreføring av dagens bruk og danne grunnlag for ny verdiskaping og endret bruk, der verdiene både kan ivaretas og økes. Verdiene kan imidlertid også reduseres gjennom manglende eller feilaktig bruk.

- Økonomisk verdi, ressursverdi, næringsverdi, utviklingsverdi, formidlingsverdi, pedagogisk verdi, museal verdi, tilgjengelighet.

Hvilke egenskaper kan bidra til å kjenne tegne kulturminnet?

Egenskapene representerer mer allmenne forhold som kan knyttes til alle typer kulturminner. Lista under er ikke uttømmende, men den kan brukes som en idéliste.

- **Alder, tidsdybde og kontinuitet:** Hvor gammelt er kulturminnet eller kulturmiljøet? Viser det utvikling gjennom flere epoker og historiske sammenhenger?
- **Autentisitet og opprinnelighet:** Autentisitet må alltid relateres til noe, som materialbruk, stilart, byggemåte eller tid. Er det opprinnelige eller nye materialer? Er de gamle teknikkene brukt? Er kulturminnet så gammelt som det påstås at det er?
- **Mangfold og variasjon:** Representerer kulturminnet ulike former og funksjoner, ulike epoker og et mangfold av historier, jfr. listen over kunnskapsverdier?
- **Sammenheng og helhet:** Hvilke sammenhenger og helheter inngår kulturminnet i? Rommer kulturmiljøet ulike sammenhenger knyttet til tema som tid, etnisitet eller funksjonelle systemer?
- **Dynamikk og endring:** Er kulturminnet eller kulturmiljøet preget av ulike typer dynamikk, løpende endringer og sterke endringskrefter?
- **Brudd og kontrast:** Representerer kulturminnet eller kulturmiljøet brudd eller kontrast i forhold til tema som form eller funksjon, kontinuitet eller etnisitet, håndverksteknikk eller materialbruk?
- **Lesbarhet og tydelighet:** Representerer kulturminnet eller kulturmiljøet historie på en særlig tydelig og pedagogisk måte eller særlig store og intense opplevelser?
- **Egnethet:** Har kulturminnet eller kulturmiljøet god funksjonalitet i forhold til dagens situasjon og bruk. Er det godt vedlikeholdt slik det framstår i dag?
- **Anvendbarhet:** Har kulturminnet eller kulturmiljøet stabilt brukspotensial over tid, er det egnet for endret eller eventuelt ny bruk i framtida?
- **Sårbarhet og tålegrenser:** Er kulturminnet eller kulturmiljøet sårbart for inngrep og endringer, eller har det høye tålegrenser?
- **Interaksjon natur-kultur:** Viser kulturminnet eller kulturmiljøet samspillet mellom natur og kultur på en særlig god måte? Gjelder dette bygging eller lokalisering av bygninger og anlegg, ressurs- eller arealbruk?

Begrepene sjeldenhet og representativitet er sentrale i kulturminnepolitikken der et viktig mål er å bevare et representativt utvalg kulturminner. Arbeidet med å sammenligne kulturminner er ofte avgjørende i verdisettingsarbeidet – enkelt der det er få kulturminner, men krevende for kulturminner det er mange av. Det er en utfordring å etablere en tilfredsstillende bestandskunnskap:

- Er kulturminnet sjeldent av opprinnelse eller er det blitt sjeldent som resultat av historiens tilfeldige eller planmessige utvelgelse?
- Er det representativt for noe som var vanlig i fortid eller som er vanlig i nåtid?

Vi vekter verdiene

Hvor store er verdiene, hvor mye betyr kulturminnene for oss? Vekting av verdiene vil hjelpe oss til å avgjøre betydningen av dem. Til dette bruker vi et sett kriterier. Den avsluttende vektingen innebærer en vurdering både av om kulturminnet eller kulturmiljøet oppfyller kriteriene og hvor mye hvert kriterium teller. Dette hjelper oss til å avgjøre om kulturminnet er av liten, middels, stor eller svært stor verdi.

Verdisetting og vekting vil først og fremst foregå gjennom kommunalt planarbeid og lokaldemokratiske prosesser. I slike prosesser kan kommunen trekke inn andre lokale aktører, som frivillige organisasjoner, museer og eiere. Private og offentlige lokale aktører vil ofte ha klare, om ikke alltid samsvarende, oppfatninger om hva som er viktig og hvordan de ønsker å forvalte kulturarven lokalt. Det er viktig at ulike syn slipper til.

Kriteriene

Kriteriene inngår i en systematisk framgangsmåte som skal sikre en mest mulig omforent begrepsbruk og sikre innsyn og etterprøvbarehet i alle faser av arbeidet.

- Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien.
- Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien.
- Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien.
- Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien.
- Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper).
- Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi.
- Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlige kilder.
- Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping.
- Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan, se kulturminneloven.

Sjekkliste i arbeidet med verdisetting og verdivekting

Sjekklisten på neste side har som mål å vise sammenheng og arbeidsgang, og skal sikre at nødvendige forhold blir vurdert, at det blir enklere å jobbe seg fram til en konklusjon og at vurderingene som gjøres, skal være tilgjengelige og etterprøvbare.

Oversikten skal være en hjelp i vurderingsarbeidet og representerer ikke noen matematisk modell. Det vil alltid være et element av skjønn i hvordan vi vekter verdiene og bruker det avsluttende kriteriesettet. Vi anbefaler registratorene å bruke det skjematiske oppsettet til å notere reaksjoner og refleksjoner underveis i registreringsarbeidet og at kommunene lagrer dette for framtidig bruk.

Vi verdisetter kulturminnet	
Hvilke verdier kan vi knytte til kulturminnet?	
- Kunnskapsverdier	
- Opplevelsesverdier	
- Bruksverdier	
Hvilke egenskaper kjennetegner kulturminnet?	
- Alder, tidsdybde og kontinuitet	
- Autentisitet og opprinnelighet	
- Mangfold og variasjon	
- Sammenheng og helhet	
- Dynamikk og endring	
- Brudd og kontrast	
- Lesbarhet og tydelighet	
- Egnethet	
- Anvendbarhet	
- Sårbarhet og tålegrenser	
- Interaksjon natur-kultur	
Hva kjennetegner kulturminnet sammenlignet med andre kulturminner?	
- Opprinnelig sjeldent, sjeldent ved tilfeldig eller planmessig utvalg	
- Representativt for noe som er vanlig nå eller noe som var vanlig før	

Vi vakter verdiene	Liten verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
- Kulturminnet representerer faser med særlig betydning for historien/utviklingen				
- Kulturminnet er knyttet til virksomheter med særlig betydning for historien				
- Kulturminnet er knyttet til hendelser eller begivenheter med særlig betydning for historien				
- Kulturminnet er knyttet til personer med særlig betydning for historien				
- Kulturminnet er av særlig betydning for en eller flere etniske grupper (den samiske urbefolkningen, nasjonale minoriteter eller andre etniske grupper)				
- Kulturminnet har særlig arkitektonisk og arkitekturhistorisk verdi				
- Kulturminnet har særlig betydning som kilde til historien der det finnes få eller ingen skriftlig kilder				
- Kulturminnet har særlig betydning som ressurs for lokal utvikling og verdiskaping				
- Kulturminnets alder og type utløser juridiske virkemidler på nasjonalt plan , se kulturminneloven				